

Magyarország a XX. században

Szerkesztette: Kollega Tarsoly István

(Szekszárd, 1998)

III. kötet (442 – 451. old)

A Magyar Rádió zenei élete 1957 – 1998.

Írta: Bieliczkyne Buzás Éva

A Magyar Rádió zenei élete (1957-1998)

I. rész

A Magyar Rádió indulásától kezdve (az aktuális eseményeken kívül) a magyar kulturális értékek gyűjtését és közreadását tűzte ki céljául. Az, hogy az értékek közül mi nyert elsőbbséget, azt a mindenkori hatalom határozta meg, vagy legalábbis befolyásolta. Így volt ez az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után is. A Rádió műsorpolitikájának irányát az MSZMP KB kulturális tervei határozták meg. Ennek az irányzatnak megfelelően állították össze évenként a Zenei Főosztály munkatervét, amelynek végrehajtásáért 1957-1983 között Faludi Rezső főosztályvezető volt a felelős. Szigorú szabályok határozták meg, hogy a zene hány százalékban szerepelhet a műsorban műfajok szerint (Zenekari és kamaramuzsika, népzene, könnyűzene, fúvószene, tömegdal és kórus), valamint hány százalék magyar zene, és mennyi külföldi lehet (ez szintén felosztva országok szerint: szovjet, népi koreai, csehszlovák, NDK, stb.)

Petur György (aki 1957-1981 között volt a Zenei főosztály főszerkesztője) munkájához tartozott, hogy a zene százalékos megoszlását kimutatásokban rögzítse, egészen az 1970-es évek végéig. A politika gyakran összekapcsolódott az értékközvetítés hasznosnak látszó szándékával: például 1973-ban a párt meghirdette közművelődési programját, amely éveken keresztül hatással volt a rádió zenei műsorára. Forszírozott toborzással terveztek és valósítottak meg népművelési sorozatokat, diákvetélkedőket. Művelődési házakban házi-muzsikát rendeztek és a Rádiózenekart bérletsorozatban szerepeltették a Csepeli Munkásotthonban. E műsorok időnkénti sikertelensége, ellentmondásossága abból adódott, hogy a hallgatóság nem volt felkészülve a komolyzene hallgatására, igényük sem volt annak befogadására, így a politika (jó szándékkal ugyan), hiába akarta azt rájuk kényszeríteni.

A magyar zeneszerzők műveit egy bizottság által előre meghatározott terv szerint lehetett csak műsorba szerkeszteni. A szám szerinti besorolás (hogyan ki, hány alkalommal szerepelhet) megfelelt a párt fő ideológusa, Aczél György művelődéspolitikai elveinek, amely a zeneszerzőket és az előadóművészeket a „Támogatott, Türt, Tiltott” kategóriába sorolta. Az átlagot meghaladó mértékben szerepeltek azok a zeneszerzők, akik a zenepolitika hatalmi adminisztrációjának is részesei voltak. Ritkábban ugyan, de azért megszólalhattak Szervánszky Endre, Járdányi Pál, Farkas Ferenc és mások művei is.

A „Tiltás” tulajdonképpen csak néhány zeneműre vonatkozott. Pl. Farkas Ferenc 1946-ban komponált *Prelúdium és fűga* c. művét formalistának ítélték, és csak 1957-ben mutatták be a rádióban. Láng István *Concertino zenekarra és xilofonra* c. darabjáról 1961-ben készítettek ugyan felvételt, de a lektori bizottság azonnal törölte, szintén formalistának bélyegezve. Lajtha László, a kiváló zeneszerző sem tartozott a kedvezményezettek közé, jobban ismerték Franciaországban, mint idehaza. *VII. szimfóniáját* Párizsban mutatta be a Rádiózenekar Lehel György vezényletével, de a mű felvételére (mivel eszmeiségében az 1956-os forradalom eltiprásáról szól), csak 25 évvel később, 1983-ban kerülhetett sor. Amikor azonban Ferencsik János karmester (Lajtha László lelkes híve) koncertműsorára tűzte valamelyik művét, akkor azt a rádió is közvetítette, tehát ha nem is támogatta, de tűrte a Lajtha-művek elhangzását. E néhány szélsőséges példától eltekintve a magyar zeneszerzők minden jelentős műve előbb-utóbb elhangzott a rádióban.

A hatalom és a zenei élet komolyabb konfliktusa az 1970-es évek közepén támadt, amikor a felnövekvő fiatal zeneszerzők Új Zenei Stúdió néven közösséget alakítottak és szakítva a magyar hagyományokkal, követték a nyugat-európai, valamint az amerikai stílusirányzatokat, vívmányokat. Az Új Zenei Stúdió fiataljait a rádió sokáig nem engedte nyilvánossághoz jutni, de az 1970-es évek végétől (Maros Rudolf lektori működése idején), már sikerült áttörni a görcsös ellenállást és akkor robbanásszerűen megnőtt a kortárs zeneművek aránya a korábbihoz képest.

A politikai diktatúra tiltásai főleg az előadóművészeket érintették. Ha valamelyikük nem tért haza külföldi útjáról (akkori kifejezéssel disszidált), akkor felvételei nem szólalhattak meg hosszabb-rövidebb ideig a rádió műsorában. (A komolyzene híveit érzékenyen érintette például a világhírű gordonkaművész-karmester, Msztiszlav Rosztropovics és operaénekesnő felesége, Galina Visnyevszkaja felvételeinek, hanglemezeinek zárolása.)

Április 4-én, november 7-én, és más ünnepi alkalmakkor a szöveges műsorok szerkesztőinek kínosan kellett figyelni, nehogy „áthallásos”, rosszul értelmezhető szövegű ária, kórusmű vagy nóta hangozzon el. Bizottság döntötte el azt is, hogy az ünnepi összeállításban kik képviselhetik méltó módon a rendszer értelmiségi, vagy művészi elitjét.

A zenei műsorok szerkesztése a politika számára nem számított kényes területnek. Ennek köszönhetően a Zenei főosztály munkatársai (néha kompromisszumok árán), de megőrizhették szakmai önállóságukat. A kompromisszumot az önkorlátozásnak egy természetessé vált metódusa jelentette, mert a zenei szerkesztők és munkatársak eleve betartották azokat a szabályokat, amelyeket a rádió vezetése, azon belül a Zenei főosztály vezetői az éves tervekben megfogalmaztak.

Az 1980-as években a Rádió egészének irányítása megváltozott, a műsorok addigi szigorú rendje fellazult, nyitottabbá vált a rádiózás. A Zenei főosztályon Faludi Rezső nyugdíjaztatása után Erkel Tibor vette át a vezetést (1983-1992). Erre az időre esett a rendszerváltozás és az átmeneti, forrongó időszakban a rádió zenei műsorának ügyei háttérbe szorultak.

A Rádió következő zenei vezetője Szirányi János volt (1992-1993). Ebben az időben indult el az a folyamat, amely az addigi egységes irányítású Kossuth, Petőfi és Bartók adót önálló szervezetként próbálta működtetni. (Ez végül is csak 1996-ban valósult meg.) További rohamos változásokat hoztak a következő évek, időnként kaotikus állapotot teremtve az intézmény működésében. A Rádió a politikai csatározások, az ún. médiaháború színterévé vált, amely a Zenei főszerkesztőség belső életét is megzavarta. A következő zenei vezető Kiss Imre (1993-1994) idején előtérbe kerültek a szubjektív indulati elemek, közelharc kezdődött a műsoridőért, pénzért, státuszért, hatalomért. A személyi ellentétek évekre háttérbe szorították a szakmai reformtörekvéseket. Fejérvári Sándor zenei vezetése alatt (1994-1995) csillapodtak az indulatok, majd 1995-ben Alföldy-Boruss Istvánt nevezték ki a Zenei főszerkesztőség élére és 1996-ban elkezdődött a Rádió struktúrájának teljes átszervezése.

A Magyar Rádió zenei együttese

A Magyar Rádió szimfonikus zenekara elődjét még 1943-ban Dohnányi Ernő alapította 30 muzsikussal, majd 1945-ben Ferencsik János hívta újra életre a már 50 tagú együttest.

A zenekar karmestere Polgár Tibor lett, aki 1925 óta dolgozott az intézményben, amolyan zenei mindenesként, ő volt a zongorakísérő, a karmester, a zeneszerző, a szerkesztő és az osztályvezető egy személyben. 1951-től Somogyi László volt a Rádiózenekar vezető karmestere. Az ő kezdeményezésére műhelymunka alakult ki a zenekar és a magyar zeneszerzők között.

1956-ban a zenekar több tagja, így Somogyi László vezető karnagy és Polgár Tibor is Nyugatra távozott. 1957-ben Bródy Tamás, majd 1958-1989 között Lehel György dolgozott a zenekarral.

Lehel György 43 esztendő telt a Magyar Rádió szolgálatában. 1947. július 26-án, 21 éves korában vezényelte először a Rádiózenekart. 1962-től a zenekar állandó karmestere, 1964-től 1989. szeptember 23-án bekövetkezett haláláig igazgató-karnagya volt. A Rádió mecénási szerepe Lehel György működése alatt volt a legeredményesebb. Hivatástudattal segítette a magyar zeneszerzőket új művek életre-hívásában. 1950-1988 között, 39 év alatt 58 magyar zeneszerző 219 művét mutatta be a Rádiózenekar élén.

Ligeti András 1985-től volt a Rádiózenekar karmestere, majd Lehel György halála után (1990-1992) zeneigazgatója. 1993 óta Vásáry Tamás, (a világhírű zongoraművész-karmester) a Magyar Rádió és Televízió szimfonikus zenekarának főzeneigazgatója és vezető karmestere.

A Magyar Rádió énekara 1950-ben alakult. Vezetői: Székely Endre (1950-1953), Darázs Árpád (1953-1955), Vásárhelyi Zoltán (1955-1959), Vajda Cecília (1959-1964), Csenki Imre (1964-1966).

Hosszú és eredményes munkát végzett az énekkar élén Sapszon Ferenc (1966-1991), majd Erdei Péter rövid ideig tartó kórusvezetése (1991-1992) után, 1992 óta Strausz Kálmán az énekkar karnagya.

A Magyar Rádió gyermekkórusa 1955-ben alakult Botka Valéria és Csányi László vezetésével. A Gyermekkórus számos hazai és külföldi sikert, elismerést ért el. Külföldön (Csehszlovákiában) 1959 júniusában jártak először. Csányi és Botka honosította meg a Nemzetközi Gyermekkórus Találkozókat. A Gyermekkórus 1965 augusztusában járt először Japánban, ahol 40 koncertet adtak nagy sikerrel. Az 1976-os Japán turnén két hónap alatt 42 fellépés szerepelt programjukon, ahová több meghívást is kaptak az évek során. Harmincévi eredményes munka után Csányi László és Botka Valéria 1985-ben ment nyugdíjba. Őket a Gyermekkórus élén Reményi János (1985-1995), Igó Lenke (1985-1994), Thész Gabriella (1985 óta) és Nemes László Norbert (1997 óta) követte.

Igen népszerű volt a *Magyar Rádió népi zenekara*, amely 1950-ben alakult Lakatos Sándor vezetésével, de 1971-ben megszűnt.

1948-ban alakult meg a *Magyar Rádió tánczenekara*, amely 1957-ben új tagokkal kezdett működni Zsoldos Imre irányításával. 1963. október 1-jén az újjászervezett tánczenekar *Stúdió 11* néven mutatkozott be Zsoldos Imre (1980-ig) és Dobsa Sándor vezetésével.

1962. január 1-jétől kezdve a Magyar Rádió zenei együtteseinek fenntartásához a Magyar Televízió is hozzájárult, stúdiófelvételek készültek, majd háromévi szünet után 1994. október 30-án újabb együttműködési megállapodást kötöttek. Így az együttesek nevébe visszakerült a Televízió szó is.

Az MR zenei együtteseinek nélkül nem lehet elképzelni a magyar zenei kultúrát. Repertoárjukon sokféle műfaj és stílus szerepel. Legnagyobb érdemük azonban a kortárs magyar muzsika bemutatása. Nemcsak a stúdió falai között dolgoznak, hanem rendszeresen és sikerrel szerepelnek hangversenytermekben, itthon és külföldön egyaránt. Koncerteztek Európa minden nagyvárosában, Amerikában, Ausztráliában és Japánban is. Muzsikálásukat számos rádiófelvétel és hanglemezzel örökítette meg.

Kortárs magyar zene a Rádióban.

A Rádió egyik legfontosabb művelődéspolitikai feladata a kortárs magyar zene terjesztése és támogatása. A Rádió felkérésére készült új művek jelentős része felvételre került, amiket a bemutatás után is műsoron tartanak. Kiemelkedő sorozatokban mutatták be több év, vagy több

évtized legjobb zenei termését. Pl. *Az új magyar zene hónapja* (1970-1974, 1975-1979, 1980-1985), *Negyven esztendő magyar zenéje* (1945-1985), *A magyar zene négy évtized tükrében* (1950-1990). A magyar zenei élet évenként visszatérő jelentős eseményévé vált 1971-1991 között *Az új magyar zene a Rádióban* c. nagyszabású seregszemle, ahol felsorakoztatták az előző évben felvett és bemutatott műveket. Közülük egy kritikusokból álló szakmai és egy, a közönség tagjaiból alakult zsűri választotta ki és díjazta a legjobbnak tartott műveket. 1984-től kezdve bővült a kiválasztott művek száma, mind a kritikus-, mind a közönség-zsűri egy-egy zenekari és egy-egy kamarazenei művet díjazott, a Kórusok Országos Tanácsa (KÓTA) pedig a legjobb kórusművet értékelte. 1985-től a Magyar Zeneművészek Szövetsége különdíjat adományozott a rádióban legjobban szereplő 35 év alatti fiatal zeneszerzőnek. (1986-ban és 1991-ben nem adták ki.) 1992 óta Hollós Máté ismerteti elemző, népszerűsítő módon az előző évben a Rádióban bemutatott új kompozíciókat.

A Magyar Rádió zenei lektorátusa és a kortárs zene műsorai

Az új magyar zene megszületésében segít a *Magyar Rádió zenei lektorátusa* is. A komponisták elsőként a művek kottáját adják be lektorálásra. Azok áttanulmányozása alapján a lektorok javasolják a művet dokumentálásra szánt felvételre, stúdiókoncerten való egyszeri elhangzásra, vagy elutasítják. 1960-1992 között egyszemélyi lektorálás működött. 1962-től két komolyzenei lektor volt ugyan, de ez csak műfaji felosztást jelentett: egyikük a fűvós- és tömegzenei, valamint a kórusműveket lektorálta, a másik lektor pedig a szimfonikus, a kamarazenei és az oratórikus műveket. 1992-ben azért hozták létre a háromtagú lektorátust, hogy a zeneművek sorsát ne csak egyszemélyi vélemény döntse el. A Rádió zenei lektorai: Kókai Rezső (1960-1962), Mihály András (1962-1978), Maros Rudolf (1978-1982), Durkó Zsolt (1982-1997), Lendvay Kamilló (1962 óta), Kalmár László (1992-1995), Decsényi János (1995 óta) és Sári József (1997 óta).

A Rádió fontos feladatának tartja a magyar zeneművek külföldi megismertetését, ezért felvételeit felajánlja sugárzásra a külföldi adók számára. 1952 óta az új művek nemzetközi rádiós fóruma a párizsi *Tribune Internationale des Compositeurs*, ahol egy nemzetközi zenei bizottság hallgatja meg a beküldött művek hangfelvételét és a legjobbakat 25-30 európai rádiónak ajánlja bemutatásra. Ez a zenei bizottság 1970-ben Szöllősy András *III. concerto*, 1972-ben Balassa Sándor *Kassák requiem*, 1975-ben Durkó Zsolt *Halotti beszéd* c. művének rádiófelvételét értékelte a legkiválóbbnak.

A Bartók rádióban a *Korunk zenéje*, a *Századunk zeneművészete*, a *Napjaink zenéje*,

a *Zenei panoráma* és a *Magyar zeneszerzők* c. sorozatokban rendszeresen műsorra tűzik a hazai és a külföldi zeneszerzők legújabb alkotásait.

Úttörő jelentőségű az 1973 óta évenként megrendezett *Hangversenyciklus századunk zenéjéből* c. műsor, Lázár Eszter szerkesztésében. A 6-os stúdióban tartott élő koncertsorozat 1998-ban már a 25. évadját ünnepli. Ez alatt az idő alatt bemutatta a számunkra még ismeretlen zenei irányzatokat, a szocialista országokat elhagyó (nálunk elhallgatott) zeneszerzők műveit, valamint a legújabb kompozíciókat.

1974-ben kezdte meg működését a *Magyar Rádió Elektroakusztikus zenei stúdiója*, amely új zeneszerzési technika alkalmazását teszi lehetővé. A stúdió hangmérnöke Horváth István, művészeti irányítója Decsényi János (1974-1995) és Szigeti István (1995 óta). Az 1995-ben megrendezett I. Nemzetközi Elektroakusztikus zenei verseny hagyományt kíván teremteni, ahogy 1997-ben, úgy a jövőben is kétévenként meghirdetik a versenyt az elektroakusztikus műveket komponáló magyar és külföldi zeneszerzők részére.

A Magyar Rádió zenei versenyei.

A Rádió zenei versenyek rendezésével tehetséges fiatal művészeket kívánt az érdeklődés középpontjába állítani. 1966-ban az első rádiós zongoraversenyt még csak a Zeneművészeti Főiskola hallgatói számára hirdették meg, de a következő évtől kezdve már országos méretű esemény lett belőle. A Magyar Rádió által rendezett versenyeken első díjat nyert Kiss Gyula (1966, zongoraverseny), Geszler Fatima (1967, gordonkaverseny), Lux Erika (1968, zongoraverseny), Perényi Eszter (1969, hegedűverseny), Kocsis Zoltán (1970, zongoraverseny), Németh Gábor (1971, dalverseny), Sass Sylvia és Tokodi Ilona (1972, énekverseny), Jandó Jenő (1973, zongoraverseny), Szenthelyi Miklós (1975, hegedűverseny), Polgár László és Póka Eszter (1977, énekverseny), Kassai István és Nagy Péter (1979, zongoraverseny), Szabadi Vilmos (1982, hegedűverseny), Király Csaba (1985, zongoraverseny), Hegedűs Mónika (fuvola), Kubina Ágnes (oboa), Balogh József (klarinét), Lakatos György (fagott), nagydíj: Kiss József (oboa), (1988, fafúvós verseny négy kategóriában). 1998 őszére gordonkaversenyt hirdettek.

A közönséggel való kapcsolatépítést szolgálta a *Dupla vagy semmi* vetélkedő (Liszt, Haydn, Beethoven, Schubert, Brahms, Debussy, Bartók, Wagner jegyében), az országos műveltségi versenyek, a Zenei Hetek (vidéki városokban és megyékben). 1969. március 3-án Czigány György kezdeményezésére indult el, és azóta is töretlenül népszerű a *Ki nyer ma?* Játék és muzsika tíz percben, déli rádiós zenei vetélkedő.

A Zenei főosztály.

1957-től kezdve alakultak ki a Zenei főosztály szakosodott műhelyei: a rovatok, amelyekben évtizedeken keresztül magas színvonalú munkát végeztek a szerkesztők és munkatársak.

A *Népművelési rovat* szöveges műsorok készítésével, vagyis magyarázó szöveggel, előadással, kommentárral közelíti meg a zenét, ismerteti a szerzőket, műfajokat és stílusokat, segítséget nyújtva a hallgatóknak a tájékozódásban.

1953. október 3-án indult el az *Új Zenei Újság*, amely hetenként tájékoztat a hazai és nemzetközi zenei élet eseményeiről. Felelős szerkesztője és állandó hangversenykritikusa 1997-ig Kroó György, 1998-tól Kovács Sándor. Az *Új Zenei Újság* negyedévi melléklete 1966-tól a *Zenélő Nagyvilág*. 1970-től *A hét zeneműve* minden héten elemzi és bemutatja a zeneirodalom valamelyik remekművét, 1986-ig nyomtatásban is megjelent. Kroó György indította el a *Hallgassuk együtt* c. műsort. Írók, költők, tudósok, politikusok, művészek véleményei hangzanak el *A zenéről* c. műsorban, mely 1982-től jelentkezik. A *Komolyzenei lemezlovas* 1982-től, a *Három szólamban* 1986-tól hallható.

1990-től jelentkezik *A muzsika*, amely az azonos c. folyóirat hangzó melléklete. Szerkesztője Papp Márta és Feuer Mária. Vannak olyan szöveges zenei műsorok, amelyekben műsorvezetők hozzák közel a hallgatókhoz az aktuális témát, vagy eseményt.

Egy-egy szerkesztőhöz érdeklődésük, egyéniségük szerinti műsor kötődik. Az *Egy rádiós naplójából*, *A zongoraművészet első aranykora*, az *Azok a rádiós évek* és az *Emlékek szárnyain* c. műsorokat Sebestyén János neve köti össze. Meixner Mihályhoz kötődik a *Mi a titka?* és az *Archívumok mélyéről* c. műsor.

A *Klemperer sorozat* és *A Rádiózenekar négy évtizede* Boros Attila nevéhez fűződik.

A *Lemezek közt válogatva* műsorait Zsoldos Péter, a *Felhang* c. zenepolitikai műsort Szigeti István, a hangkultúrát népszerűsítő *Hi-Figyelő* c. műsort Újházy László neve fémjelzi.

A *Budapesti beszélgetések híres művészekkel* adásait Meixner Mihály és Boros Attila, a *Külföldi városműsorokat* Meixner és Sebestyén János közös érdeklődési köre jellemzi.

Bieliczkyne Buzás Éva műsora, a *Rádiófónia, 75 esztendő a magyar zene hullámhosszán* a rádió zenetörténetét dolgozza fel.

A *Drámai rovatban* az opera- és operett-műsorokat szerkesztették. 450 teljes opera, 250 mű különböző felvétele áll a szerkesztők rendelkezésére. Kertész Iván szerkesztésében olyan kiemelkedő sorozatok készültek, mint pl. a *Beszéljünk az operáról*, az *Operacsillagok*, az *Operaslágerek*, a *Látogatás külföldi operaházakban* és az *Emlékezetes operaelőadások*.

A Rádió ösztönzésére készülő operák bemutatóit időnként operaházi premierek is követik. Az első nagy siker, a rádióban 1951-ben bemutatott *Pomádé király új ruhája*, Ránki

György vígoperája volt. Az átdolgozott színpadi változatot 1953-ban mutatta be az Operaház. Hajdú Mihály *Kádár Kata* c. népballadák világát idéző operája a rádióban 1957-ben, az Operaházban 1959-ben csendült fel. Horusitzky Zoltán *Báthory Zsigmond* c. operáját 1955-ben mutatta be a rádió. A színpadi bemutató először 1957-ben az NDK-beli Greizben, majd 1960-ban a budapesti Operaházban volt. Emlékezetes premier volt Petrovics Emil *C'est la guerre* c. egyfelvonásos operája a rádióban 1961-ben, egy évvel később pedig az Operaházban. Balassa Sándor *Az ajtón kívül* c. operája 1977 decemberében hangzott el először a rádióban és 1978. október 20-án kelt életre az Operaház színpadán.

A rádióban mutatták be többek között Jereb Ervin *Botrány az Ingeborg-hangversenyen* (1979), Kósa György *Kocsonya Mihály házassága* (1982), Hidas Frigyes *Dunakanyar* (1987), Doráti Antal *A küldött* (1988), Balassa Sándor *A harmadik bolygó* (1989) és Lajtha László *A kék kalap* c. operáját (1990).

Az idősebb rádióhallgatóknak szóló műsor volt az *Operettkedvelőknek* (1981-1991) Bitó Pál, majd az *Operettparádé* (1991 óta) Schubert Ferenc szerkesztésében.

A *szimfonikus rovat* feladata a nemzeti zenekultúra színvonalas ápolása, a repertoár bővítése, valamint a világ hanglezemtermésének bemutatása. A rovat szerkesztésében jelentkező ismertebb sorozatok: *Hangfelvételek felsőfokon* (1997-ig szerkesztője Varga Ferenc), *A Rádió lemezalbuma*, *Lemezmuzeum*, *Művészlemez*, *Diszkotéka – lemezbarátok órája*, *Mi újság a régi zene világában?*, *Zene korabeli hangszerekkel*.

A Rádió egyik legfontosabb tevékenysége a *hangversenyrendezés*. Rendszeresen a közönség előtt megtartott koncertek, a Rádió zenei együttesei, valamint felkért előadóművészek közreműködésével. Ezek helyszíne elsődlegesen a Rádió 22-es és 6-os stúdiója, valamint Márványterme. A hallgatókkal-közönséggel való jobb kapcsolat kiépítése érdekében vált szükségessé, hogy a stúdiók falain kívül is rendezzenek műsorokat. Kialakultak a rádióhangversenyek rendszeres külső helyszínei: a Zeneművészeti Főiskola nagyterme (1967-től, nemcsak esti, hanem délelőtti hangversenyek is), az MTA Kongresszusi terme (a Budai Várban, 1975 óta), a Magyar Nemzeti Galéria kupolaterme (*Hangverseny délidőben*, 1978 óta), a Pesti Vigadó (1980 óta), a Bartók Emlékház (1982 óta), a Budapest Kongresszusi Központ (1985 óta) és az Óbudai Társaskör (1993 óta).

Czigány György kezdeményezésére a zenélés régi, meghitt formáját kívánta feléleszteni a *Házimuzsika* (1966-tól) és Lázár Eszter szerkesztésében a *Muzsikus vendégség* (1987-től), majd a Nemes András szerkesztette *A hét muzsikusa* és a *Találkozás a stúdióban*.

Az ismeretterjesztő műsorokon belül az ifjúság zenei nevelése is helyet kapott, kezdetben az Ifjúsági osztályon, később a Zenei főosztály keretei között. Évtizedeken

keresztül kiemelkedő, példamutató zenei népművelést végzett Ádám Jenő főiskolai tanár, pl. a *Szolmizál a gyerekek* (1962) és a *Szép ez is* (1963) műsorában. Földes Imre (ő is főiskolai tanár) a *Mindenki zeneiskolája* c. sorozatával kitágítja a zenei ismeretterjesztés lehetőségeit a mikrofon segítségével. Bónis Ferenc dokumentumértékű beszélgetős sorozatokat: *Így láttam Kodályt* (1977), *Így láttam Bartókot* (1980), *Találkozás Ferencsik Jánossal* (1987), *Családi krónika – ifjabb Bartók Bélával* (1990) és emlékidéző műsorokat készített Veress Sándor, Takáts Jenő, Farkas Ferenc zeneszerzőről és neves előadóművészekről. Kortárs magyar zeneszerzők vallomásait gyűjtötte össze Fittler Katalin *Ars poetica* címmel. Sokoldalú tájékoztatást nyújtott a *Zenei Magazin* (1963), és a *Zenei Tükör* (Bónis Ferenc és Vogel Mária műsora 1987-től). Az amatőr kórusok fejlődését szolgálta a *Kóruspódium* (1966-óta) és az *Éneklő Ifjúság* (1970-től). Tömegzenei híradó volt a *Zengjen a muzsika* (1974-1984) Hollós Lajos szerkesztésében. Dimény Judit a gyermekek lélektanát jól ismerve készíti műsorait (*Szereted az operát?, Neked szól!*). A *Hang-játék* c. zenés sorozat *Ugrálás és kanyargós* műsora nyerte a Prix Japon c. nemzetközi verseny rádiós díját (1975).

Elsősorban a *népzenei rovat* őrzi és szolgálja a hagyományos magyar népzene, az autentikus paraszti muzsika és a feldolgozott népzene műsoron tartásával. A rovat kiemelkedő sorozatai: *Az élő népdal*, a *Zenei anyanyelvünk*, a *Népdalkörök pódiuma*, az *Énekeljük együtt*, *A magyar népdal hete*, *A magyar népzene és népköltészet hetei* és a *Nemzetiségi népzenei fesztivál*.

Főleg az ifjúság szórakoztatását kívánta kielégíteni a *könnyűzenei rovat*. A *Könnyűzenei Híradó* (1957-től) a tájékoztatást szolgálta. Kedvelt műsor volt a *Fültörő* (1965-től), a *Doremi áruház* Czigány György és Sebestyén János vezetésével (1968-tól), majd a *Rivaldafényben* és a *Pihenőidőben-nyugdíjasoknak* (1987-től) Török Mária szerkesztésében. Sokoldalú műsorajánlattal foglalkozik a *Hétféle Panoráma* (1983 óta). A fiatalok körében volt népszerű a *Tánczenei koktél*, a *Melódiakoktél*, valamint Komjáthy György műsorai: a *Vasárnapi koktél* (1964-1998), a *Csak fiataloknak* (1965-től) és a *Töltsön egy órát kedvenceivel* (1970-től).

A rádió a könnyűzene fontos műhelye volt, nagyon sok felvételt készítettek a 8-as stúdióban, és sok előadó itt kezdte el pályafutását. Az 1980-as években lényeges változás következett be, mert a könnyűzene a klubokban, a lemezgyártó cégeknél és más stúdiókban született meg. A rádió műsorában minden bekerült, amit be lehetett szerezni lemezzel, szalagról. Divatos lett az olyan műsorvezető program, amelyet már nem a szakszerkesztők, hanem a külsős zenei munkatársak és a lemezlovasból (disc-jockey) lett rádiósok (mint például B. Tóth László) készítettek.

A hallgatók zenei kéréseit teljesíti a *Zeneközelben a hallgató*, Juhász Előd és Csiba Lajos műsora (1984-től). Igényes műsorok készültek a dzsesszrajongók számára: például a vidéki városokban megrendezett *Dzsessznapok* keretében. A legjobb könnyűzenészeket jutalmazzák 1987-től az *eMeRton* díjjal.

Időben a legrövidebb történetre az *egyházi zene* szerkesztése tekinthet vissza. A zeneirodalom jelentős része egyházzenei, vagy egyházzal kapcsolatos ihletésű zenemű, ezért mint a klasszikus zene szerves része folyamatosan jelen volt a rádió műsorában. Az egyházi ünnepek alkalmával érzékenyen figyeltek arra, hogy egy-egy múnél több lehetőleg ne hangozzék el, ne tegye hangsúlyossá az ünnepet. Az igény azonban egyre sürgetőbben jelentkezett a hallgatóság részéről a tematikusan egyházi zene megszólaltatására, amit csak az 1989-es rendszerváltozás tett lehetővé. Legjelentősebb műsor a havonta jelentkező *Musica sacra*, amely a különböző egyházak, felekezetek zenei életét mutatja be és felhívja a figyelmet az aktuális eseményekre (szerkesztője Vass M. Katalin és Osváth Zoltán).

Az *Ünnepek zenéje* c. műsor virágvasárnaptól kezdve mutatta be az évkör legismertebb dallamait, egyházzeneszek, teológusok, művészettörténészek és néprajztudósok segítségével (1990-1992). A *Jubilate Deo* évszázadok egyházi muzsikáját ismerteti 1992-től, szerkesztője Vass M. Katalin. A *Beszélgetések az egyházzenéről* c. műsor is a több évtizedes hiányt kívánja pótolni Papp Márta szerkesztésében. Egyházi zene szólal meg hetenként öt alkalommal (az egyházi félórák bevezetéseként), amely a négy történelmi egyház (katolikus, református, evangélikus és zsidó), valamint a kisebb egyházak és felekezetek zenéjéből ad válogatást (1993 óta, szerkesztője Solymosi János).

Technikai fejlődés.

1960-ban elkészült a Magyar Rádió 6-os (nagyzenekari) stúdiója, amit 1981-ben sztereó felvételek készítésére alkalmas műszaki berendezéssel bővítettek. 1964-ben az URH-sávon is megindult az önálló adás, 1973-tól *3. műsor*, 1987. május 23-ától *Bartók rádió* elnevezéssel működik. A sztereó adás (még csak kísérleti jelleggel) 1969-ben kezdődött. A Pollack Mihály téri új irodaházat 1969-ben adták át. 1986-ban megindult a rádiós hanglemezkiadás Radioton néven, majd a kompaktlemezek (CD) kiadása. A Magyar Rádió hangarchívuma az ország egyik legnagyobb gyűjteménye: a felvételek (mono és sztereó szalag, hanglemez, valamint CD) száma több, mint 200 ezer.

A Magyar Rádió 1991 óta tagja az Európai Műsorszóró Szervezetnek, az EBU-nak, amely műholdas technikával lehetővé teszi kiváló minőségben valamennyi európai, amerikai és távol-keleti hangverseny vagy operaelőadás élő kapcsolását.

A több, mint 30 éven át működő OIRT-frekvenciát 1998. január 1-jétől, a Petőfi és a Bartók rádióban felváltotta a nyugati CCIR-sávon történő sugárzás, ami jobb minőségben, nagyobb távolságra sugározza a műsort. A Kossuth-adó műsorát továbbra is a középhullámon és OIRT-sávon lehet hallgatni.

1996. augusztus 1-jén, a médiatörvény előírásai szerint a Magyar Rádió részvénytársasággá alakult, költségvetési intézményből gazdálkodó rendszerbe lépett át. A tulajdonos, a Magyar Rádió közalapítvány, amelynek kuratóriuma gyakorolja tulajdonosi jogait, de a műsorkészítésbe nem szólhat bele. A Magyar Rádió Rt. Alaptevékenysége a közszolgálati műsorszolgáltatás. 1996. december 10-én a Rádió szervezeti felépítésében lényeges változás történt: megalakult a Kossuth, a Petőfi és a Bartók Rádió Adófőszerkesztőség (ezeken belül a rovatokat és osztályokat felváltották a szerkesztőségek és főszerkesztőségek), valamint a Művészeti és Produkciós Igazgatóság (MPI). A megszűnő Zenei főszerkesztőségből a könnyűzenei szerkesztőség teljes feladatkörét és személyi állományát (20 fő) a Petőfi Rádió Adófőszerkesztőség vette át. Az MPI 24 fővel kezdte meg működését és hozzájuk tartozik az MRT szimfonikus zenekarának (112 fő), énekkarának (67 fő) és gyermekkórusának (kb. 150 fő), a Stúdió 11-nek, a könnyűzenei produkciós szerkesztőségnek, valamint az Elektroakusztikus zenei stúdióinak a menedzselése, irányítása, felügyelete. A Bartók Rádió Adófőszerkesztőségen (létszáma 60 fő) öt szerkesztőség: Hangversenyrendező, Ismeretterjesztő, Magazin, Zenei összeállítások és Népzenei szerkesztőség működik.

A zenei műfajok megoszlása és fogadtatása.

A Kossuth rádióban elsősorban a hírek és a közéleti témák szerepelnek, de továbbra is szükséges a zene minden műfajának megjelenése, hiszen sokan vannak az országban (és a határon túl is), akik még nem rendelkeznek korszerű, CCIR-sávós rádióval, így csak a Kossuth rádió műsorát hallgathatják a középhullámon. A Petőfi rádió elsősorban a fiatalabb és a nyugdíjas korosztály zenei igényeit szolgálja ki szórakoztató és szolgáltató műsorokkal. A Bartók rádió látja el a komolyzenei, kisebb mértékben a népzenei és a dzsesszműsorok szerkesztését, valamint az operák és koncertek közvetítését.

Az 1980-as évektől kezdve a hallgatóság rádiózási szokásai lényegesen megváltoztak, különösen a kereskedelmi rádiók beindulásával. Szükségessé vált az új igények, szükségletek, szokások felmérése, tudományos elemzése. A Magyar Rádió megbízásából a Gallup Intézet

végzi a műsorok fogadtatásáról készített felméréseket. A részletes adattárak megmutatják, hogy a különböző műfajú zenei programoknak milyen a hallgatottsága, fogadtatása. A zenei műfajok megítélésében a társadalmi közgondolkodás vetül vissza, ugyanis a könnyűzenének, nótaműsoroknak tömeges, a komolyzenének pedig réteges hallgatottsága van. A komolyzenét főleg az értelmiségi, közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező réteg hallgatja, akiknek a társadalomban betöltött hatása a százalékos kimutatást messze meghaladja. Az 1 %-os hallgatottság 80 ezer embert jelent, de még a 0.5 %-os hallgatottságot sem lehet lebecsülni, hiszen 40 ezer ember 40 hangversenyteremnyi hallgatóságot jelent. A részletes kimutatások alapján a rádió munkatársai elemzést készítenek, levonják a szakmai tanulságokat, s igyekeznek kialakítani a jövő rádiózását.

A Magyar Rádióban tehát elkezdődött egy modernebb, a 21. század igényeinek jobban megfelelő műsorszerkezet kialakítása. Ennek eredményei azonban csak később fognak meglátszani, hiszen az átalakulási folyamat évekig is eltart. A rádiózás jövőjét az aktuális híradások gyorsasága, valamint a zenei műsorok kimeríthetetlen, gazdag tárháza biztosítja.

-----

* * *